

“MIRZƏ ƏLƏKBƏR SABIRIN SƏNƏT IDEALLARI VƏ MÜASIR DÖVR”

(Elmi konfransdan qeydlər)

May ayının 11-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu və Sabirabad Rayon İcra Hakimiyyətinin birgə təşkilatçılığı ilə böyük Azərbaycan şairi, satirik poeziyamızın qüdrətli nümayəndəsi Mirzə Ələkbər Sabirin 160 illiyinə həsr olunmuş “Mirzə Ələkbər Sabirin sənət idealları və müasir dövr” adlı elmi konfrans keçirildi. Konfrans iştirakçıları əvvəlcə Ümummilli lider Heydər Əliyevin Sabirabad şəhərindəki abidəsinin önünə əklillər qoyaraq dahi insanın xatirəsini yad etdilər. Sonra tədbir iştirakçıları “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinin fəal üzvlərindən olan görkəmli şairimiz Mirzə Ələkbər Sabirin abidəsini ziyarət edərək şairin heykəlinin önünə tər çiçək dəstələri qoydular. Unudulmaz şairimiz, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında yeni tipli satiranın banisi Sabirin yubileyinə həsr olunmuş tədbir Sabirabad rayonunda, Heydər Əliyev Mərkəzində baş tutdu. Tədbirdə AMEA- nın vitse-prezidenti, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun baş direktoru, akademik İsa Həbibbəyli, Sabirabad Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Siraqəddin Cabbarov, filologiya elmləri doktoru, professor Qəzənfər Paşayev, XX əsr (Sovet dövrü) Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsinin müdiri, filologiya elmləri doktoru, professor Şirindil Alışanlı, baş direktorun müşaviri, filologiya elmləri doktoru, dosent Əlizadə Əsgərli, Uşaq ədəbiyyatı şöbəsinin müdiri, filologiya elmləri doktoru Elnarə Akimova, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun elmi katibi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aygün Bağırılı, Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Gülbəniz Babayeva, İnformasiya və tərcümə şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Zakirə Əliyeva, institutun digər əməkdaşları Rəşad Qasimov, Pənah Hacıyev, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, jurnalist İradə Əlili,

şairə, publisist Rəqibə Qəvvas, şair, publisist Xanoğlu Xan, Mirzə Ələkbər Sabir fondunun təsisçisi və prezidenti, şairin nəvəsi Sevdə Tahirli, Sabirabad rayon icra aparatının nümayəndələri, Heydər Əliyev Mərkəzinin rəhbərliyi və əməkdaşları, payon mədəniyyət evinin işçiləri, eləcə də geniş ictimaiyyətin nümayəndələri, müəllimlər, şagirdlər və başqaları bu möhtəşəm tədbirə qatılmışdılar. Əvvəlcə Sabirabad Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Siraqəddin Cabbarov AMEA-nın vitse-prezidenti İsa Həbibbəyli, institut əməkdaşlarını və bütün qonaqları salamlayaraq tədbiri açıq elan etdi, sonra sözü akademik İsa Həbibbəyliyə verdi.

AMEA-nın vitse- prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli geniş və dərin məzmunlu giriş sözündə böyük dövlət xadimi, Azərbaycan dövlətinin memarı Heydər Əliyevin Azərbaycan ədəbiyyatına, sənət adamlarına daim diqqət və qayğı ilə yanaşmasından söhbət açdı. Akademik Azərbaycan şair və yazıçılarının, sənət adamlarının ölməz ədəbi irsinin qorunaraq gələcək nəslə çatdırılmasında Ulu Öndər Heydər Əliyevin və onun siyasi kursunu bu gün uğurla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin məqsədyönlü siyasətini xüsusi nəzərə çarpdırdı. Ali Baş Komandanın düzgün, prinsipial mövqeyi, ağıllı və uzaqgörən siyasəti, müzəffər ordumuzun qəhrəmanlığı sayəsində qələbəmizin əbədililiyinə dərin inam ifadə etdi. Akademik çıxışının məbədində böyük klassiklərimizin, “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinin banisi Cəlil Məmmədquluzadə, jurnalın fəal əməkdaşı, molla-nəsrəddinçilik hərəkatının əsas nümayəndələrindən biri kimi mənalı ömrünü Azərbaycanın azadlığı uğrunda mübarizəyə həsr etmiş vətənpərvər şairimiz Mirzə Ələkbər Sabirin ədəbiyyat və mətbuat tariximizdəki müstəsna rolundan söhbət açdı. Akademik İsa Həbibbəyli qeyd etdi ki, molla-nəsrəddinçilərin yaradıcılığı boyu uğrunda çarpışdığı müstəqil və qalib bir Azərbaycan dövləti məhz cənab İlham Əliyevin müdrik, prinsipial, məqsədyönlü siyasəti sayəsində bərqərar olmuşdur. Alim bildirdi ki, bu gün yubileyini qeyd etdiyimiz Mirzə Ələkbər Sabir də mənalı ömrünü Azərbaycan xalqının azadlığı və istiqlaliyyətinə həsr etmiş vətənpərvər bir şairimizdir. Sabir yaradıcılığının əsas istiqamətlərini, mövzu və

problematikasının zənginliyini diqqətə çatdıran akademik İsa Həbibbəyli şairin haqqın, həqiqətin və hürrriyyətin carçısı olduğunu xüsusi vurğulayaraq qeyd etdi ki, “Şairəm, əsrimin ayinəsiyəm” deyən sənətkar mövcud quruluşun və cəmiyyətin yaratmış olduğu bütün əyintilərə, qanun pozuntularına qarşı çıxırdı:

*Şairəm, çünki vəzifəm budur əşar yazım,
Gördüyüm nikü bədi eyləyim izhar, yazım,
Günü parlaq, günüzü ağ, gecəni tar yazım,
Pisi pis, ayrını əyri, düzü həmvar yazım.*

Sabirin ədəbiyyat tariximizdəki böyük xidmətlərindən biri də klassik şeirin qəzəl, qəsidə janrının hüdudlarını genişləndirərək ədəbiyyata yeni janrlı satira, qırmanc, taziyanə, sual-cavab... və s. gətirməsi idi. Sabir “Molla Nəsrəddin”lə əməkdaşlığa başlayandan sonra jurnalın əsas aparıcı qüvvələrindən birinə çevrildi. Novator şair kimi satiranın banisi zirvəsinə yüksələn Sabir yeni ədəbi məktəbin binasını qoydu. Akademik qeyd etdi ki, “Molla Nəsrəddin” jurnalında təkcə Azərbaycanda deyil, həm də Zaqafqaziyada, Rusiyada, İranda, Türkiyədə, Hindistanda, Ərəbistanda və başqa ölkələrdə baş vermiş ictimai-siyasi hadisələri əks etdirən yazılar dərc edilirdi. Jurnal əzilən, haqqı tapdanan xalqların halına acıyır və onları müdafiəyə qalxırdı. Xüsusilə də, çar mütləqiyyətinin başında dayanan Nikolayı, insanları qan gölündə boğduran Məmmədli şahı, Zilli-Sultanı, Əbdülhəmidini və başqalarını ifşa edən tənqidi yazılara geniş yer verirdi. M.Ə.Sabirin “İran özümündür”, “Satıram”, “Füzuliyə bənzətmə”, “Doğrudan da, Məmdəli...” adlı satiralarında İran şahı ifşa obyektini kimi seçilir, onun xalqın, məmləkətin bəlasına çevrildiyi göstərilir:

*Şah bilər: ölkədə hər nə götürər, hər nə qoyar,
Gah cibin, gah dərisin hər kimin istərsə soyar.*

M.Ə.Sabirin Təbrizdə genişlənən milli azadlıq hərəkatının başçısı Səttarxana həsr etdiyi şeiri o dövrdə Cənubi Azərbaycanda geniş yayılmış və xalqın dilinin əzbəri olmuşdur. Vətənpərvər şairimiz Abbas Səhhət deyirdi: “Sabirin “Səttarxana” şeiri Təbriz inqilabına bir ordudan ziyadə xidmət etmişdir”.

Sabir yaradıcılığında dini mövhumatla, cəhalətlə, nadanlıqla elm,

maarif məsələləri qaranlıqla işıq, zülmətlə nur kimi qarşılaşdırılır. Professor Abbas Zamanov Sabir yaradıcılığının bu mühüm istiqamətinə nəzər salaraq yazır: “Otuz illik bir axtarışdan sonra o belə bir qənaətə gəlmişdi ki, cəhalət aləminin kütləşdirdiyi şüurları oyatmaq, hərəkətə gətirmək üçün moizə və nəsihət artıq kara gəlmir, şirin qəflət yuxusuna dolanları oyatmaq üçün onlara gülmək, onları güldürmək lazımdır ki, diksinib oyansınlar, gözlərini açıb gərnəşdikdə bərk sancmaq lazımdır ki, bir daha yuxuya getməsinlər”. Şair kütləvi savadsızlığın hökm sürdüyü bir zamanədə avam xalqın beynini dini xurafatla doldurub məktəbdən, təhsildən, oxumaqdan yayındırıb cəhalətə sürükləyən mollaları, ruhaniləri kəskin tənqid atəşinə tuturdu. Əlbəttə ki, Sabir əslində dinin mənəvi dəyərlərinə, kamilliyinə, elmə söykənərək xalqa fayda verə biləcəyinə şübhə ilə yanaşmırdı. Lakin XX əsrin əvvəllərində dindən bir alət kimi istifadə etməyə çalışan yalançı mollalar, zahidlər xalqın qəflət yuxusundan oyanmasına mane olur və əsl həqiqəti xurafat pərdəsi altında gizlətməyə çalışırdılar. Şair öz kəsərli qələmi ilə belə tipləri tənqid hədəfinə çevirir və oxucuları onların fitvalarına uymamağa çağırırdı.

Akademik çıxışında qeyd etdi ki, M.Ə.Sabirin məşhur “Elm təhsili”, “Ay başı bəlalı”, “Oğlum”, “Bəxtimiz oğlan imiş”, “Oxutmuram, əl çəkin”, “Nə dərs olaydı...”, “Utanmırsan, utanma” və s. bəhri-təvillərində insanları mənən şikəst edənlər, cahilliyi, nadanlıqı, xurafatı yayanlar, elmə, maarifə qənim kəsilənlər xalqın düşməni kimi təqdim olunur. Dini fanatizmə uyanların bütövlükdə cəmiyyətdə faydasız, gərəksiz bir varlığa çevrildikləri bəzən tipin öz dili ilə, bəzən də müəllif təhkiyəsi vasitəsi ilə tənqid obyektinə çevrilir.

Akademik İsa Həbibbəyli şairin bizim müasirimiz olduğunu, onun yaradıcılığının həm “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinin digər üzvlərinə, həm də XX əsrin sonrakı mərhələlərində yaranan və formalaşan ədəbiyyatımızın yeni istiqamətdə inkişafına müsbət təsirini Sabir yaradıcılığının əbədiyaşarlığı kimi dəyərləndirdi.

Professor Qəzənfər Paşayev “Mirzə Ələkbər Sabir İraq ədəbiyyatında” adlı məruzəsində şairin təkcə Azərbaycanda deyil, bütövlükdə Şərq aləmində tanındığını və maraqla oxunduğunu tədbir

iştirakçılarının nəzərinə çatdırdı. O qeyd etdi ki, Sabir bəşəri bir şair olduğundan öz yaradıcılığında ümumən insan, onun qayğı və problemləri, mənəvi azadlığı məsələləri şairin yaradıcılığının əsas leytmotivinə çevrilmişdir. Şairin çoxşaxəli və zəngin yaradıcılığı həmişə oxucuların diqqət mərkəzində olmuş və geniş arealda yayılaraq tanınmışdır. Sabiri bu qədər sevdiren onun poeziyasının real gerçəklikləri əks etdirməsi, xalqın dərini öz dərdi hesab etməsindədir. Q. Paşayev bildirdi ki, mən İraqda fəaliyyət göstərərkən şair və yazıçılarının onun yaradıcılığından bəhrələndiklərini, oxuyub təsirləndiklərini müşahidə etdim. Onlarla söhbət zamanı Mirzə Ələkbər Sabirin yaradıcılığında qaldırılan problemlərin bir zamanlar eynilə həmin xalqın taleyində də yaşandığını öyrəndim. Bütün bunlar şairin təkcə Azərbaycanın deyil, bütövlükdə Şərq dünyasının böyük fikir adamı olduğunu göstərən mühüm məqamlardır. Buna görə də Mirzə Ələkbər Sabir bizim bəşəri və unudulmaz sənətkarımızdır.

Professor Şirindil Alışanlı “Məhəmməd Füzulidən Mirzə Ələkbər Sabirə keçid” adlı məruzəsində ustad Füzulinin Azərbaycan ədəbiyyatındakı yeri və mövqeyi barədə maraqlı məlumat verdi. Böyük satirik kimi şöhrət qazanan Sabirin Füzulinin ölməz ədəbi irsindən sənətkarlıqla yararlanmasını diqqətə çatdırdı. Mirzə Ələkbər Sabirin dahi Füzulinin məşhur qəzəllərinə etdiyi parodiya və perifrastiklərin yeni forma və məzmununda təqdimi məsələsindən geniş söhbət açdı. Tədqiqatçı şairin novatorluğunu diqqət mərkəzində saxlayaraq, Sabir sənətinin möhtəşəmliyini konkret nümunələr əsasında şərh etdi. O qeyd etdi ki, M.Ə.Sabirin M.Füzulinin: Ah eylədiyim sərvə-xuramanın üçündür - mətəli qəzəlinə parodiya etdiyi “Ah eylədiyim nəşeyi-qəlyanın üçündür” satirasında şeir ilkin lirik mahiyyətindən uzaqlaşdırılaraq tamamilə yeni məzmun kəsb etmişdir:

*Ah eylədiyim nəşeyi-qəlyanın üçündür,
Qan ağladığım qəhveyi-fincanın üçündür.*

Şeirdə Füzulinin dərili aşiq obrazının yerini Sabirin ömrünü eyş-ışrətdə, əyləncələrdə keçirən, həyatın mənasını yeyib-ichməkdə görən tufeyli və meşşan təbiətli satirik tip – molla obrazı tutur. Şeirin sonuna əlavə edilmiş yarımmissralar və təkrirlər (leksik anaforalar) onun təsir

gücünü, emosionallığını artırır, satiranın dilinə məxsus olan melodik ritm yaradır. Sabir Füzuli poeziyasından elə nümunələri seçir ki, onlar parodiyalar üçün əlverişli zəmin yaradır, şairin tənqid obyektinə çevirəcəyi obrazların ictimai mənşəyinə, dünyagörüşünə, xarakterinə və psixologiyasına uyğun gəlir. Məhz bu baxımdan şairin yuxarıda bəhs etdiyimiz satirasında da bu prinsip gözlənilmişdir. Mollanəsrəddinçilər bütün yaradıcılığı boyu dini xurafatı yayan, xalqı elmdən, mədəniyyətdən uzaqlaşdıran mollaları tənqid hədəfi seçmiş, onları tərəqqiyə, inkişafa mane olan qara qüvvələr kimi satira atəşinə tutmuşlar. Sabir bu satirasında da məhz ikiüzlü, riyakar, yaltaq molla obrazının xarakterik portretini sözlə rəsm etmişdir. “Ah eylədiyim nəşeyi-qəlyanın üçündür” deyən din mübəllighinin bir parça çörək üçün dövlətlilər qarşısında əyilməyini, məsləkini, əqidəsini satmağa hazır olduğunu kəskin satirik dillə, acı bir istehza ilə açıb göstərmişdir.

Füzulinin “Könlüm açılır zülf-i pərişanını görgəc” misrası ilə başlanan aşiqanə- lirik qəzəldən də Sabir satira yaradıcılığında qəlib kimi istifadə etmişdir. Qəzəldə aşiqin incə, zərif duyğu və hisslərini, məşuqənin ecazkar gözəlliyini vəsf edən ifadələr mühüm yer tutursa, satirada kobud, eybəcər, qeyri-insani keyfiyyətlərin daşıyıcısı olan mənfi tipin danışiq aktı diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu cür orijinalıq, novatorluq ilk dəfə Sabir tərəfindən yaradılmışdır. Qəzəlin satiraya belə bir tərzdə, bu üsulda transfer edilməsi Sabirin adı ilə bağlıdır. Şair “Bakı pəhləvanlarına” adlı satirasını həmin qəzələ nəzirə şəklində qələmə almış, Ezop əməliyyatını uğurla həyata keçirərək dövrün “könül bulandırıcı” mənzərələrini, mənfi personajın sərgərdan, tüfeyli həyat tərzini tünd boyalarla təsvir etməklə oxucuda real situasiya haqqında aydın təsəvvür yaratmışdır:

Könlüm bulanır küçədə cövlanını görcək,

Nitqim tutulur hər zəvü hədyanını görcək.

Sabir Füzulinin ustad qələmilə yaradılmış lirik mahiyyətli qəzələ ictimai mənə yükləmiş, cahıl, elmsiz və nadan insanların kobudluğunu tənqid edərək mühitin real lövhələrini satirik tərzdə ifşa obyektinə çevirmişdir. Beləliklə, Sabir poeziyaya gətirdiyi novatorluğu ilə özü ilə bərabər, həm də dahi Füzulinin ölməz əbədi irsini yaşadır.

Filologiya elmləri doktoru Əlizadə Əsgərlinin “Xəlil Rza Ulutürkün arxivindən: Mirzə Cəlil və Mirzə Ələkbər Sabir” adlı məruzəsi də tədbir iştirakçıları tərəfindən maraqla qarşılandı. O qeyd etdi ki, Azərbaycanın böyük istiqlalçı şairi Xəli Rza Ulutürk də dövrün bir çox ziyalıları kimi “Molla Nəsrəddin” jurnalını, mollaənəsrəddinçilərin yaradıcılığını dərinlən öyrənmiş və fikir süzgəcindən keçirmişdir. Xüsusilə, Cəlil Məmmədquluzadə və Mirzə Ələkbər Sabir yaradıcılığına böyük önəm verən Xəlil Rza Ulutürk Azərbaycanda 90- cı illərdə başlanan azadlıq hərəkatının hələ keçən əsrin əvvəllərindən başladığını söyləmişdir. O, bu mühüm və tələyüklü problemin xalqımızın bir çox azad düşüncəli, istiqlalçı ziyalıları, o cümlədən mollaənəsrəddinçilər tərəfindən həyata keçirildiyini bilirdi. Xəlil Rza onların sırasında öz zəngin yaradıcılığı, geniş, ardıcıl və prinsipial fəaliyyəti ilə xalqına xidmət göstərən Cəlil Məmmədquluzadə və Mirzə Ələkbər Sabir kimi ədəbi simaların müstəsna xidmətini də xüsusi qiymətləndirmiş, bu görkəmli ədiblərin yaradıcılığının əsas konsepsiyasını açmış və fəlsəfi prizmadan yanaşaraq, xarakterik cizgilərini verməyə müvəffəq olmuşdur.

Filologiya elmləri doktoru Elnarə Akimova Mirzə Ələkbər Sabir yaradıcılığının mühüm bir istiqamətini təşkil edən uşaq ədəbiyyatı haqqında geniş məlumat verdi . Tədqiqatçı “Mirzə Ələkbər Sabir və uşaq ədəbiyyatı” araşdırmasında şairin ibtidai siniflərdə tədris olunan “Cütçü”, “Uşaq və buz”, “ “Gəl, gəl, a yaz günləri”, “Məktəb şərqisi”, “Məktəbə tərgib”, “Məktəb uşaqlarına töhfə”, “Məktəb şagirdlərinə töhfə” şeirlərinin uşaq təfəkkürünün, dünyagörüşünün, əqli və zehni düşüncəsinin formalaşmasındakı rolunu konkret faktlar əsasında işıqlandırdı. Şairin məktəblə bağlı bir sıra şeirlərinin uşaqların təlim-tərbiyəsində, ataya-anaya hörmət hissinin aşılmasında, böyüklərə hörmət və qayğı ilə yanaşılmasında, onlarda yüksək insani keyfiyyətlərin formalaşmasında müstəsna rolunu xüsusi nəzərə çatdırdı.

Elnarə Akimova onu da xüsusi vurğuladı ki, Mirzə Ələkbər Sabirin uşaq şeirləri içərisində onun təmsillərinin də özünə məxsus yeri var. Bu baxımdan şairin “Qarğa və tülkü” təmsilində uşaqların ayıq-sayıq olması tendensiyası irəli sürülür, “Hörümçək və ipəkqurdu” şeirində boş-boşuna

deyil, səmərəli və faydalı işlə məşğul olmağın zəruriliyi gündəmə gətirilir, “Ağacların bəhsi” alleqorik əsərində isə lovğalıq, təkəbbürlülük, özündən razılıq kimi mənfi hallar tənqid hədəfinə çevrilir. Tədqiqatçı şairin “Qarınca” və Qoca bağban” şeirlərinin uşaqlarda əməyə və zəhmətə məhəbbət kimi ülvəi hisslər aşladığını dərin məzmunlu çıxışında tədbir iştirakçılarının nəzərinə çatdırdı.

Elnarə Akimova Sabir yaradıcılığına folklor motivlərinin güclü təsirindən də söhbət açdı və bildirdi ki, şairin Azərbaycan xalqının minilliklər boyu yaratdığı şifahi xalq ədəbiyyatından bəhrələnməsinin nəticəsidir ki, o, uşaq ədəbiyyatına “Molla Nəsrəddinin yorğanı”, “İsgəndər və fəqir”, “Yalançı çoban”, “Molla Nəsrəddin və oğru” kimi lətifələr əsasında qələmə aldığı ibrətamiz məzmunlu, nəsihətamiz ruhlu əsərlər bəxş etmişdir. E. Akimova sonda Mirzə Ələkbər Sabirin uşaq ədəbiyyatının əvəzsiz yaradıcılarından biri kimi gələcək nəsillərin tərbiyəsində də mühüm rol oynayacağına heç bir şübhə doğurmadığı qənaətinə gəldiyini qeyd etdi.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Gülbəniz Babayeva “Molla Nəsrəddin” jurnalı və Mirzə Ələkbər Sabir” adlı məruzə ilə çıxış edərək şairin “Molla Nəsrəddin” jurnalındakı müstəsna xidmətlərindən söhbət açdı. O, tədbir iştirakçılara bildirdi ki, 1906-cı ilin 7 aprelində nəşrə başlayan bu satirik mətbuat orqanı Sabiri zəmanəmizin böyük və əvəzolunmaz şairi kimi yetişdirdi. Eyni zamanda Sabirin jurnala gəlişi “Molla Nəsrəddin” in dil və üslubuna, ifadə tərzinə yenilik gətirdi. Mirzə Ələkbər Sabir “Molla Nəsrəddin” jurnalı vasitəsilə XX əsr Azərbaycan satirik poeziyasının zirvəsini fəth etdi. Böyük şairin tərəqqi, xoşbəxt həyat, işıqlı sabah amallı poeziyasının əbədiyaşarlığı özünü təsdiqlədi. Cəlil Məmmədquluzadənin nəsrə etdiyi yeniliyi satirik poeziyada Sabir edə bildi. Şair Azərbaycan şeirini klassik poeziyamızdan fərqli olaraq, yeni bir istiqamətə yönəltdi. Sabir yaradıcılığının əsas həlledici mərhələsi “Molla Nəsrəddin”in fəaliyyətinin ilk onilliyinə düşür. Bu illərdə Sabir ədəbiyyatda yeniliyin, müasirliyin tərəfdarı olmaqla yanaşı, həm də zamanın nəbzini tutan, xalq təfəkkürünü, onun həyat və məişətini əks etdirən satiraları ilə özünün novator sənətkar olduğunu təsdiqləyə bildi.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda gedən mühüm ictimai- siyasi və ədəbi-mədəni proseslər Sabirin bir sənətkar kimi formalaşmasında müstəsna rol oynadı. Bu dövrdə M.Ə.Sabir də bu prosesin içində yeni məzmunlu və istiqlal ruhlu poeziya yolunda inamla addımlamağa başladı. Şair “Şərqi-Rus”, “Həyat”, “İrşad”, “Tazə həyat”, “Bəhlul”, “Dəbistan”, “Rəhbər”, “Füyuzat”, “Səda”, “Həqiqət”, “Günəş”, “Yeni Füyuzat” və s. mətbuat orqanları ilə fəal əməkdaşlıq etsə də, Sabiri bir şair kimi satirik poeziyanın zirvəsinə yüksəldən məhz “Molla Nəsrəddin” jurnalı oldu. Sabir satirasının inqilabi, dəyişdirici gücü bütün cəmiyyəti, əsrlərdən bəri pas atmış beyinləri, buxovlanıb yatırılmış ruhları hərəkətə gətirdi. Satiralarında “Hophop”, “Güləyən”, “Ağlar güləyən”, “Boynuburuq”, “Boynuyoğun”, “Qabaqda gedən zəncirli”, “Çaydaçapan”, “Obaşdançı”, “Məczub”, “Hörümçək”, “İran qurdu”, “Nizədar”, “Yetim qızciq” və s. bütövlükdə 40-a yaxın satirik gizli imzadan istifadə etdi. Onun yaradıcılıq üslubunu davam etdirən şairlər yetişdi, Sabir poeziya məktəbi yarandı.

Gülbəniz Babayeva çıxışında onu da qeyd etdi ki, şairin yaradıcılığında klassik ənənələrdən fərqli olaraq, ictimai-siyasi və s. mövzuların ön plana keçməsi cəmiyyətdə baş verən köklü dəyişikliklərin aktualıq kəsb etməsi ilə səciyyələnir. O, dövrün nəbzini tutan şair kimi yaşadığı mühitdəki neqativ halları, kölgəli məqamları gündəmə gətirməklə xalqın halına acıyır və insanları fəal mübarizəyə səsləyir. Sabirin klassik Şərq şairləri Xaqaniyə, Füzuliyə, S.Ə.Şirvaniyə, Raciyə, Namiq Kamala, Mahmud Əkrəm, Abdulla Cövdət, Firdovsiyə, Hafizə, Sədiyə yazdığı çoxsaylı nəzirələr şairin dərin, zəngin mütaliəsini göstərir və onun geniş erudisiyaya, çoxşaxəli poetik imkanlara malik novator bir sənətkar olduğunu aşkarlayır. Bu keyfiyyətlər şairin “Molla Nəsrəddin” jurnalında yer alan satiralarında daha qabarıq şəkildə özünü göstərir.

M.Ə.Sabirin qəzəl şəkilli, satirik ruhlu şeirləri bütövlükdə “Molla Nəsrəddin” jurnalının məramnaməsinə ekvivalent olan poetik nümunələr kimi diqqəti cəlb edir. Şairin jurnalda dərc etdirdiyi, qəzəllərə parodiya şəklində yazdığı satiralarının əsas səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri onların əlavə detallar hesabına struktur dəyişmələrinə məruz qalmasında və forma özəlliklərinə malik olmasındadır. Belə şeirlərdə qəzəlin ümumi

məzmununa uyğunlaşdırılan yarım misraların əlavə edilməsi əsərə canlılıq, oynaqlıq, dinamiklik gətirməklə yanaşı, həm də forma və strukturuna orijinallıq, yeni üslubi çalar verərək poetik gücünü daha da artırır. Sabirin Füzulinin “Leyli və Məcnun” poemasından gətirdüyü məşhur:

*Can vermə qəmu eşqə ki eşq afəti-candır,
Eşq afəti can aldığı məşhuri cahandır –*

beyti ilə başlanan qəzəlinə parodiya şəklində yazdığı “Təhsili-ülum...” satirası bu cəhətdən diqqəti cəlb edir:

*Təhsili-ülum etmə ki, elm afəti-candır,
Həm əqlə ziyandır;
Elm afəti-can olduğu məşhuri-cahandır,
Mərufi-zamandır...*

Sabir satirik bənzətmədə - təhzildə Füzuli qəzəlinə məxsus vəzn və qafiyə sistemini qoruyub saxlasa da, klassik ədəbiyyatda geniş işlədilən formanı bir misralı müstəzad şəklinə salmış, savadsızlığa, cahilliyə, bütövlükdə elmsizliyə qarşı üsyan etmişdir. Satirada elmə, maarifə qənim kəsilən cahil obrazı şairin mənfi obrazlar qalereyasında özünəməxsus yer tutan personajlardan biri kimi tənqid hədəfinə çevrilir.

Unudulmaz alimimiz, professor Xudu Məmmədov tarixi roman ustası Fərman Kərimzadə şəxsiyyəti ilə özünü paralelləşdirərək belə bir maraqlı fikir söyləmişdir:” Fərmanla mən, ikimiz də arxeoloquq. O- qədim arxivlərdə, tarixi kitabələrdə axtarır xəzinəni, mən- ulu dağlarımızda. O- ruhdur, qovdur, mən çaxmağam. Bizim ikimizdən tamaşalı bir Azərbaycan tonqalı çatıla bilərdi”. Bu təşbehi Cəlil Məmmədquluzadə və Sabir şəxsiyyətinə və yaradıcılığına müncər etsək, çəkinmədən deyə bilərik, artıq bu iki cəfakeş molla-nəsrəddinçinin timsalında əsl Azərbaycan tonqalı alovlandırılıb ki, onun istisini bu gün də çox yaxşı hiss edə bilirik. Bu bir həqiqətdir ki, mənalı ömrünü xalqının azadlığı və istiqlalı uğrunda qurban verənlər əbədiyyət qazanırlar.

Tədbirdə jurnalist İradə Əlili “Mirzə Ələkbər Sabir dühası”, şairə, publisist Rəqibə Qəvvas “Mirzə Ələkbər Sabir orta məktəb dərslərlərində”, şair, publisist Xanoğlu Xan “Mirzə Ələkbər Sabir və

sabirabadlılar” adlı məruzələrində şairin Azərbaycan ədəbiyyatına verdiyi töhfələrdən, Mirzə Ələkbər Sabir yaradıcılığının orta məktəblərdə tədrisi məsələlərinə diqqətin artırılması kimi mühüm problemlərdən söhbət açdılar.

“Mirzə Ələkbər Sabirin sənət idealları və müasir dövr” adlı tədbirdə şairin nəvəsi Sevda Tahirli babası ilə bağlı atasının xatirələrini, şairin həyat və yaradıcılığına aid elmə məlum olmayan bir sıra faktları açıqladı. Tədbirin təşkilatçılarna ailələri adından dərin minnətdarlığını bildirdi.

Tədbirdən sonra iştirakçılar akademiyanın rəhbərliyi, əməkdaşları və icra hakimiyyəti nümayəndələrinin bir qrupu Mirzə Ələkbər Sabirin Sabirabadda yaşayan qohumu Afət Tahirzadənin evində qonaq oldular. Vaxtilə şairin sabun bişirdiyi tiyan ziyarətçilərin dərin marağına səbəb oldu. İllərdən bəri qorunub saxlanılan bu eksponat şairin həyat və məişəti ilə bağlı bir çox məqamlara işıq saldı. Afət Tahirzadə söhbət əsnasında tiyanın Şamaxıdan Sabirabada gətirilməsi tarixcəsi haqqında məlumat verdi. Daha sonra tədbir iştirakçıları Kürlə Arazın qovuşduğu Suqovuşana səyahət etdilər. Xatırladım ki, “Azərbaycanfilm”in istehsal etdiyi “ Böyük dayaq” filmində də Suqovuşanın geniş panoramı canlandırılmışdır. Bu müqəddəs məkan ziyarətçilərin qəlbində dərin izlər qoydu.

Akademik İsa Həbibbəyli yekunda belə tədbirlərin vaxtaşırı keçirilməsinin vacibliyini və böyük tarixi əhəmiyyət daşıdığını vurğuladı. Mirzə Ələkbər Sabirin anadan olmasının 160 illiyinə həsr olunmuş tədbirin təşkilində göstərdiyi xidmətə və yüksək qonaqpərvərliyə görə Sabirabad Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Siraqəddin Cabbarova və rayon ictimaiyyətinə akademiya əməkdaşları adından dərin minnətdarlığını bildirdi.

Gülbəniz Babayeva

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

*Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru*